

Ante Birin
Danijela Deković
Tomislav Šarlija

POVIJEST 6

Radna bilježnica iz povijesti za šesti razred osnovne škole

5. izdanje

2024.

Nakladnik

ALFA d. d. Zagreb
Nova Ves 23a

Za nakladnika

Ivan Petric

Direktorica nakladništva

mr. sc. Daniela Novoselić

Urednici za Povijest

dr. sc. Ante Birin

Tomislav Šarlija, prof.

Izvršna urednica za Povijest

Božana Sliško, prof.

Recenzija

Jelena Marić, prof.

Zrinka Racić, prof.

Lektura

Kristina Ferenčina

Korektura

Ana Đorđević

Likovno i grafičko oblikovanje

Zo Dizajn

Ivan Herceg

Izrada zemljovida

Tri dva jedan d. o. o.

Ilustracija

Marina Ćurković, prof.

Fotografija

www.shutterstock.com

Arheološki muzej Zadar

arhiva Alfe

Tehnička priprema

Alfa d. d.

Tisak

Tiskara Dvornik

Proizvedeno u Republici Hrvatskoj, EU.

Drugi obrazovni materijal odobrila je Agencija za odgoj i obrazovanje od **24. prosinca 2019.**: **KLASA: 602-09/19-01/0343,**
URBROJ: 561-05/13-19-3

© Alfa

Ova radna bilježnica, ni bilo koji njezin dio, ne smije se umnožavati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Draga učenice, dragi učenice,

radna bilježnica koja prati udžbenik *Povijest 6* pomoći će ti u svladavanju nastavnog sadržaja i ponavljanju gradiva. Radnu bilježnicu nastoj rješavati redovito, rezultat neće izostati, uštedjet ćeš puno vremena i učenje će ti biti učinkovito. Trudili smo se osmisliti raznovrsne zadatke koji će pobuditi tvoju kreativnost i maštu.

U radnoj bilježnici nalaze se i zadatci za one nastavne sadržaje kojih nema u tiskanom izdanju tvog udžbenika, oni se nalaze u digitalnoj inačici udžbenika na obrazovnoj platformi mozaBook.

Rješavanje radne bilježnice neka ti bude ugodno, zabavno i uspješno!

DOBRO DOŠLI U PROŠLOST!

SADRŽAJ

I.

EUROPA U SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU

1. DOBA VELIKIH MIGRACIJA I
RANOSREDNJOVJEKOVNA EUROPA
Uvod u srednji vijek 6
2. FRANCI, ARAPI I BIZANTSKO CARSTVO –
OD VELESILA DO PADA
Bizant – carstvo na tri kontinenta 8
Europski Zapad u ranom srednjem vijeku 11
Susret kršćanstva i islama 14
3. DOPRINOS ARAPA I ŽIDOVA U PRIJENOSU I
RAZVOJU ZNANSTVENE MISLI NA
SREDOZEMLJU I EUROPI
Arapi i Židovi u dodiru s europskim
Zapadom 18
4. UTJECAJ KRIŽARSKIH RATOVA NA
EUROPSKA I HRVATSKA DRUŠTVA
Križarski ratovi 20
5. EUROPSKE MONARHIJE U SREDNJEM I
RANOM NOVOM VIJEKU – ODABRANI PRIMJERI
Razvoj srednjovjekovnih monarhija 23
Apsolutne i parlamentarne monarhije 26

II.

HRVATSKA U SREDNJEM VIJEKU

6. HRVATSKA KNEŽEVINA, KRALJEVSTVO,
ZAJEDNICA S UGARSKOM
U novoj domovini 28
Od kneževine do kraljevstva 32
Kraljevstvo Hrvatske i Dalmacije 34
U zajedničkoj državi s Ugarskom 37
Vrhunac hrvatskog srednjovjekovlja 39

7. HRVATSKA U SREDNJEM VIJEKU – KNEŽEVI, KRALJEVI I KRALJICE, ŽUPANI, PLEMSTVO, SVEĆENSTVO I SELJAŠTVO

- Ranosrednjovjekovno hrvatsko društvo 41
Odnos hrvatskog plemstva i vladara 44
ISTRA U SREDNJEM VIJEKU 47

8. SREDNJOVJEKOVNA BOSNA

49

III.

CRKVA I KRŠĆANSTVO U SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU

9. KRISTIJANIZACIJA EUROPE I HRVATSKE.

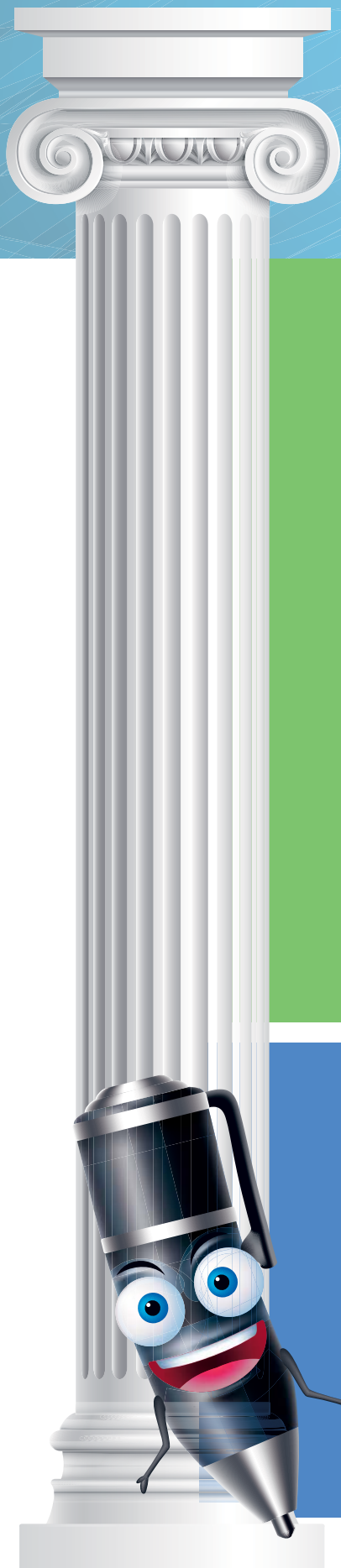
ULOGA BENEDIKTINACA

- Kršćanstvo – temelj srednjovjekovne
Europe 51
Crkva u Hrvata 54
Crkva u srednjem vijeku 57
Crkva između reformacije i
protureformacije 60

IV.

DRUŠTVO SREDNJEG I RANOG NOVOG VIJEKA

10. GOSPODARSTVO NA SREDNJOVJEKOVNOM I
RANONOVOVJEKOVNOM VLASTELINSTVU
Feudalni posjed i feudalni odnosi 62
11. SREDNJOVJEKOVNO DRUŠTVO –
GRAĐANIN, PLEMIĆ I SELJAK
Život u gradu 65
Život na selu 67
Život plemića i vitezova 69
12. USPON OBRTA, TRGOVINE I
MANUFAKTURE. RAZVOJ GRADOVA
Obrt, trgovina i novac u srednjem vijeku 71

Porast stanovništva i razvoj gradova	74
Razvoj gradova u hrvatskim zemljama	77

13. DUBROVNIK

Dubrovnik – uspon do moćne Republike	80
Zlatno doba Dubrovnika	83

14. GOSPODARSKE POSLJEDICE VELIKIH GEOGRAFSKIH OTKRIĆA

Europljani otkrivaju svijet	85
Društvo 16. stoljeća	87

15. TEHNOLOŠKI NAPREDAK U SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU

Izumi i tehnički napredak – gradnja utvrda	89
--	----

16. UMJETNOST OD PREDROMANIKE DO BAROKA

Kultura i umjetnost u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj	91
Vrijeme katedrala	94
Početak novog doba	97
Umjetnost renesanse	99
Umjetnost baroka	101

V.

OSMANSKO CARSTVO I EUROPA

17. USPON OSMANSKOG CARSTVA DO STATUSA SVJETSKE VELESILE

Europa u sjeni polumjeseca	103
----------------------------	-----

18. UČINCI OSMANSKOG ŠIRENJA NA EUROPSKE I HRVATSKE PROSTORE

Stogodišnji hrvatsko-turski rat	105
Hrvatski krajevi i Bosna pod Turcima	107
Oslobađanje hrvatskih zemalja od Turaka	109

DALMACIJA I ISTRA POD MLETAČKOM VLAŠĆU

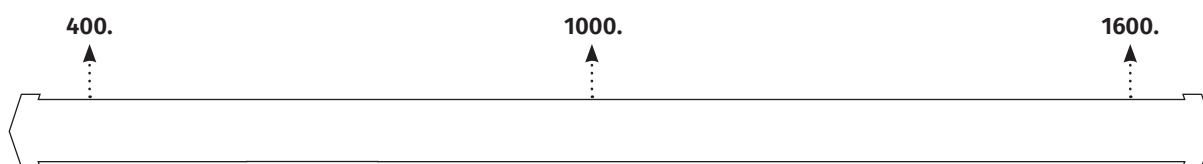
	111
--	-----

I. EUROPA U SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU

1. DOBA VELIKIH MIGRACIJA I RANOSREDNJOVJEKOVNA EUROPA

Uvod u srednji vijek

1. Na vremenskoj crti:

označi početak srednjeg vijeka

označi kraj srednjeg vijeka

označi i oboji stoljeće koje označava prekretnicu između ranog i kasnog srednjeg vijeka

označi i oboji stoljeće u kojem se prvi put upotrebljava izraz *srednji vijek*.

2. U tablicu napiši argumente ZA i PROTIV tvrdnje da je srednji vijek bio „mračno doba”.

Argumenti ZA		Argumenti PROTIV	
Dokazi Jacquesa Le Goffa			

U povijesnom izvoru ([udžbenik](#), str. 9.) pronađi dokaze povjesničara Jacquesa Le Goffa da srednji vijek nije „mračno doba”. Ispiši ih u gornju tablicu.

3. Odgovori na sljedeća pitanja.

Kada je propalo Zapadno Rimsko Carstvo?

Pojasni zašto suvremenici u tom događaju nisu vidjeli prijeloman događaj.

4. Među sljedećim tvrdnjama zaokruži slova ispred tvrdnji koje pokazuju da se rimski način života nastavio i u dijelu srednjeg vijeka od 4. do 8. stoljeća.

- a) Nove se države razvijaju na rimskim temeljima.
- b) Središte političkih i vojnih zbivanja preselilo se na sjever Europe.
- c) Sredozemlje je središte gospodarskih aktivnosti.
- d) Arapi su zavlitali Sredozemljem.
- e) Novac je i dalje u optjecaju.

5. Riješi rebus.

Rješenje: _____

2. FRANCI, ARAPI I BIZANTSKO CARSTVO – OD VELESILA DO PADA

Bizant – carstvo na tri kontinenta

1. Analiziraj u čemu su bile prednosti Istočnog Rimskog Carstva u odnosu na Zapadno Rimsko Carstvo.

POLITIČKE PREDNOSTI	1.
	2.
GOSPODARSKE PREDNOSTI	1.
	2.
VOJNE PREDNOSTI	

Promisli i zaključi koliko je važna snažna i razvijena država za sigurnost njezinih građana.

2. Kako su Justinijanova osvajanja utjecala na život stanovnika Bizanta?

3.

Sljedeće zadatke riješi na slijepom zemljovidu i uz pomoć zemljovida.

Na kojim se kontinentima prostiralo Bizantsko Carstvo?

Navedi pet današnjih država na područjima koje je osvojio Justinijan I. u 6. stoljeću.

Koje su dvije rijeke činile granicu Bizantskog Carstva na sjeveru?

Teritorij današnje Hrvatske već je prije Justinijanovih osvajanja ulazio u sastav Bizantskog Carstva. **DA – NE**

Na odgovarajuće crte na zemljovidu upiši: *Rim*, *Carigrad*.

Navedi područja nekadašnjeg Zapadnog Rimskog Carstva koja Justinijan I. nije uspio osvojiti.

Zakruži područje koje su od Bizanta preoteli Slaveni nakon Justinijanove smrti.

4.

Pročitaj izvještje bizantskog pisca Teodora Sinkela o avarsko-slavenskoj opsadi Carigrada. Potom odgovori na pitanja.

(...) Na jednog našeg vojnika dolazilo je po sto i više barbarskih, sve obučanih u oklope, sve zaštićenih kacigama i sa svakovrsnim ratnim spravama (...) Duž čitavog bedema i po svem moru razlijevalo se jako kričanje i vojna vrisaka, a vojne trube su svirale sa svih strana (...) On je udesio da se duž čitavog zida pokrenu u jedan mah bacačke sprave, da otpočne hitanje strijela i sve što je bilo pripremljeno za rat protiv grada. U zaljevu Kerat napunio je monoksile Slavenima i ostalim divljim plemenima koja je doveo, i učinio je da skoro bezbrojno mnoštvo u njima ukrcanih barbarskih hoplita otpočinu uz veliku viku s veslanjem u pravcu grada. On je pokušavao i mislio da će pomoću kopnene vojske probiti gradske zidine, a pomoću vojne momčadi u zaljevu Kerat da će dobiti lak prilaz u sam grad. Ali bog i nebeska carica pokazase da su njegove nade u svakom pogledu neostvarive i jalove. Jer na svakom dijelu zida bila je tolika gomila mrtvaca i toliko je napad sasvim propao, da barbari kasnije nisu mogli ni pokupiti i spaliti poginule.

Franjo Barišić i dr., Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije III, Posebna izdanja Vizantološkog instituta, knjiga III (Beograd: Naučna knjiga, 1955.), 165-167.

Tko je autor ovog teksta? _____

Je li, prema autoru teksta, bilo više napadača ili branitelja grada?

Navedi dva načina na koja neprijatelj napada grad.

1. _____

2. _____

Tko je, prema autoru teksta, pomogao obrani grada?

Istraži i napiši još neki primjer obrane grada uz takvu vrstu pomoći.

5.

Riješi rebus.

Rješenje: _____

Europski Zapad u ranom srednjem vijeku

1. Sljedeće zadatke riješi na slijepom zemljovidu i uz pomoć zemljovida.

Na slijepom zemljovidu oboji:

Franačku državu prije Karla Velikog (crveno)

područja koja je osvojio Karlo Veliki (zeleno).

Uz sljedeća osvojena područja upiši u kvadratić na zemljovidu odgovarajući broj iz zgrade.

područje Langobarda (1)

područje Sasa (2)

područje Avara (3)

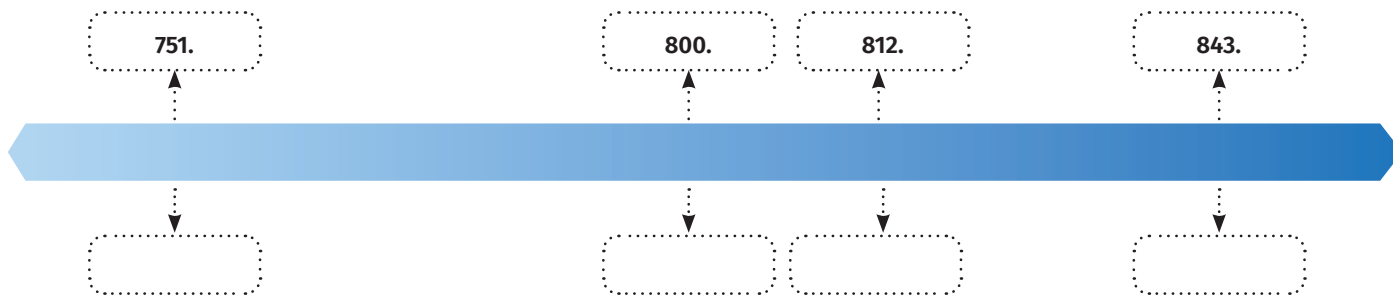
Na odgovarajuću crtu na zemljovidu upiši:

ime grada u kojem je Karlo Veliki okrunjen za cara

ime grada u kojem su Bizant i Franačka sklopili mirovni ugovor 812.

ime grada u kojem je izvršena podjela Franačkog Carstva 843.

2. Sljedeće događaje poredaj kronološki tako da slovo ispred događaja upišeš u odgovarajući okvir na vremenskoj crti.

a) Ugovor iz Verduna

b) krunjenje Karla Velikog za cara

c) dolazak Karolinga na franačko prijestolje

d) Mir u Aachenu

3. Objasni značenje navedenih pojmova.

majordomi _____

karolinška renesansa _____

minijature _____

4. Zaokruži slovo ispred netočnih tvrdnji (dvije su tvrdnje netočne). Na prazne crte upiši točne tvrdnji umjesto netočnih.

a) Karlo Veliki bio je u dobrim odnosima s Katoličkom Crkvom.

b) Karlo je obnovio Rimsko Carstvo na zapadu Europe.

c) Bizant je pozdravio krunjenje Karla Velikog za cara.

d) Jedinstveno Franačko Carstvo postojalo je sve do 1453.

TOČNE TVRDNJE:

1) _____

2) _____

5. Među sljedećim obilježjima zaokruži slovo ispred obilježja koja opisuju karolinšku renesansu (tri su odgovora točna).

a) reforma latiničnog pisma

b) izum ćirilice

c) tiskanje knjiga

d) prepisivanje knjiga

e) opismenjavanje stanovništva

6. Koji su od sljedećih naroda pljačkali po europskom kontinentu tijekom 9. i 10. stoljeća?

a) Pečenezi, Kumani i Tatari

b) Mađari, Normani i Saraceni

c) Turci, Arapi i Rusi

d) Kelti, Germani i Huni

7. Riješi rebus.

K

''''

D

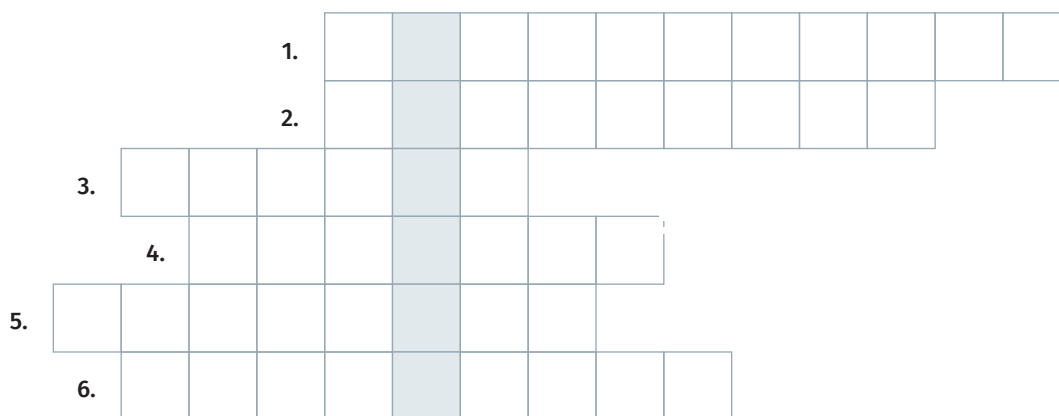

''''

G

Rješenje: _____

8. Riješi križaljku.

1. Najveći i najpoznatiji franački vladar, sin Pipina Malog.	4. Životopisac Karla Velikog.
2. Dinastija koja je nazvana po Karlu Martelu.	5. Sudjelovali u pljačkaškim pohodima na Zapadu u 9. i 10. stoljeću.
3. Germanski narod koji je vladao područjem današnje Francuske.	6. Otac Karla Velikog, utemeljio dinastiju Karolinga.

Prijestolnica Karla Velikog nalazila se u _____.

Susret kršćanstva i islama

1. Pročitaj sljedeće rečenice. Ako je tvrdnja točna, zaokruži DA, a ako je netočna, zaokruži NE. Za netočne tvrdnje na praznu crtu napiši ispravne tvrdnje.

Arapski poluotok odlikuje se velikim brojem obradivih površina.DA – NE

Političko i vjersko središte Arapskog poluotoka bila je Meka.DA – NE

Arapska plemena bila su vjerski i politički razjedinjena.DA – NE

Arapi su i prije Muhameda vjerovali u jednog boga.DA – NE

2. Pojmovima iz lijevog stupca pridruži objašnjenja iz desnog stupca. Koristi različite boje.

Kaba	„predanost jednome Bogu”
islam	kamen kojem su Arapi iskazivali štovanje
musliman	hodočašće u Meku
hadž	sveta knjiga muslimana
Kuran	islamski vjernik

3. Izdvoji četiri osnovne vjerske dužnosti muslimana.

- a) _____
- b) _____
- c) _____
- d) _____

4. Riješi rebus.

Rješenje: _____

5. Dopuni sljedeće rečenice.

Muslimani računaju godine od događaja zvanog _____.

Arapska država nazivala se _____, a na njezinu je čelu bila osoba koja je imala titulu _____.

Vladar arapske države u svojim je rukama imao i _____ i _____ vlast. Takav oblik vladavine naziva se _____.

6. Pročitaj izvješće arapskog pisca Al-Baladhuriya o bizantsko-arapskom sukobu kod rijeke Yarmuk 636. godine. Potom odgovori na pitanja.

Heraklije je okupio veliku vojsku Grka, Sirijaca, Mezopotamaca i Armenaca koja je brojila oko 200 000 ljudi. (...) Muslimani su se okupili zajedno i grčka je vojska marširala protiv njih. Bitka koju su vodili kod al-Yarmuka bila je najžešće i najkrvavije vrste. U ovoj bitki sudjelovalo je 24 000 muslimana. Grci i njihovi saveznici u ovoj bitki međusobno su se vezali lancima kako nitko ne bi mogao položiti svoje nade u bijeg. Alahovom pomoći, gotovo 70 000 protivnika bilo je ubijeno, a njihovi su ostatci pobjegli prispjevši sve do Palestine, Antiohije, Alepa, Mezopotamije i Armenije. U bitki kod al-Yarmuka sudjelovale su i neke muslimanske žene žestoko se borivši.

<http://www.fordham.edu/Halsall/source/yarmuk.asp>

Tko je autor ovog povijesnog teksta? _____

Tko je predvodio bizantsku vojsku? _____

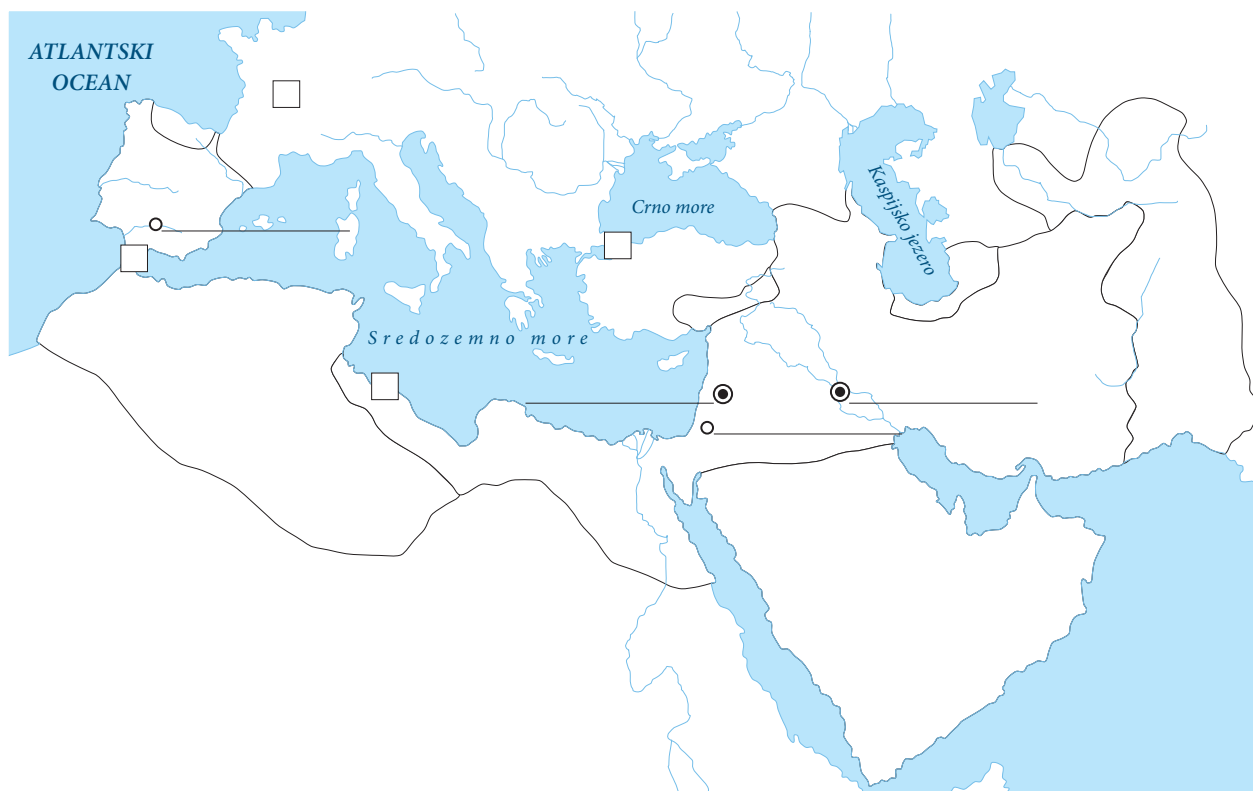
Izdvoji narode koji su ratovali na bizantskoj strani.

Kako je bitka završila? _____

Obrati pažnju na broj bizantskih i broj arapskih vojnika koje pisac navodi. Uoči nerazmjer u broju vojnika. Promisli i zaključi je li taj broj zaista bio takav.

7.

Sljedeće zadatke riješi na slijepom zemljovidu i uz pomoć zemljovida.

Na slijepom zemljovidu oboji:

Arapski poluotok (crveno)

područja koja su Arapi osvojili 7. – 10. st. (zeleno).

Na odgovarajuće crte na zemljovidu upiši gradove koji su bili središta kalifata.

U odgovarajuće kvadratiće na zemljovidu upiši brojeve iz zagrada:

mjesto arapskog prelaska u Europu **(1)**

mjesto arapskog poraza od Franaka **(2)**.

Zaokruži dva područja dodira islama i kršćanstva na Sredozemlju.

8.

Zaokruži slovo ispred netočnih tvrdnji (**dvije su tvrdnje netočne**). Na prazne crte upiši točne tvrdnje umjesto netočnih.

- a) Prije arapskih osvajanja s europskim su lukama u velikoj mjeri trgovali sirijski trgovci.
- b) Arapska osvajanja odmah su potaknula razvoj pisane kulture u Europi.
- c) Arapska osvajanja u početku su prekinula sredozemnu trgovinu.
- d) Prekid sredozemne trgovine zbog arapskih osvajanja potrajao je cijeli srednji vijek.

TOČNE TVRDNJE:

- 1) _____
- 2) _____

9.

Promotri sliku i odgovori na sljedeća pitanja.

Koja je građevina prikazana na slici? _____

Zakruži prepoznatljivi dio ove građevine. Njegov je naziv _____.

Istraži i pronađi nekoliko poznatih građevina ove vrste u svijetu. Postoje li takve građevine u blizini tvog mjesta stanovanja?

10.

Odgovori na sljedeća pitanja.

Istraži i objasni značenje pojma *arabeska*.

Pronađi ilustracije arabeski, neka ti posluže kao predložak pa i ti nacrtaj jednu arabesku.

3. DOPRINOS ARAPA I ŽIDOVA U PRIJENOSU I RAZVOJU ZNANSTVENE MISLI NA SREDOZEMLJU I EUROPI

Arapi i Židovi u dodiru s europskim Zapadom

1. Analiziraj arapski utjecaj na Europu tako da popuniš sljedeću tablicu.

Koje su biljke Arapi donijeli u Europu?	1.
	2.
	3.
	4.
	5.
	6.
Koje su izume Arapi donijeli u Europu?	1.
	2.
	3.
primjeri prožimanja arapskog i kršćanskog graditeljstva	1.
	2.

2. Zaokruži slovo ispred točnog odgovora. Najveća džamija u Europi sagrađena u arapskom stilu graditeljstva nalazi se:

- a) u Granadi
- b) u Cordobi
- c) u Toledu
- d) u Madridu

3.

Arapskim i židovskim znanstvenicima i istraživačima iz lijevog stupca pridruži objašnjenja iz desnog stupca. Koristi različite boje.

Moša ben Maimon
Al-Razi
Al-Idrizi
Džavhar

medicinska enciklopedija
utemeljio Kairo
židovski filozof
arapski geograf

4.

Objasni tvrdnju da su Arapi imali robove od kojih su poneke nazivali al-Khurwatin. Navedi primjere koji se spominju u udžbeniku.

5.

Zbog čega je najčešće dolazilo do velikih progona Židova u srednjovjekovnoj Europi?

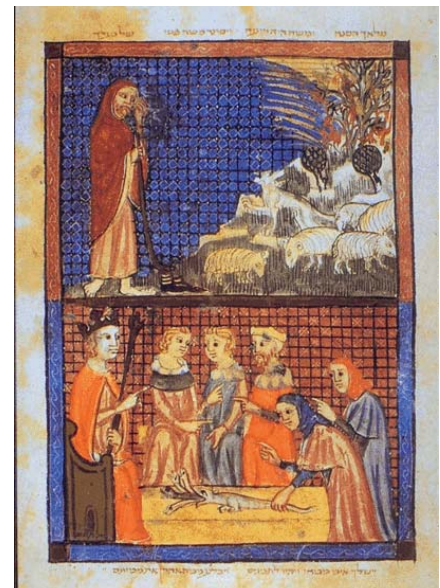
6.

Navedi funkcije koje su Židovi obnašali na Pirenejskom poluotoku za vrijeme arapske vlasti.

7.

Promotri sliku. Na crte pored slike napiši što ona predstavlja.

Opiši scene prikazane na slici.

4. UTJECAJ KRIŽARSKIH RATOVA NA EUROPSKA I HRVATSKA DRUŠTVA

Križarski ratovi

1. Među sljedećim zemljama zaokruži onu koja se odnosi na Svetu Zemlju.

Iran Irak Egipat Palestina Turska Indija

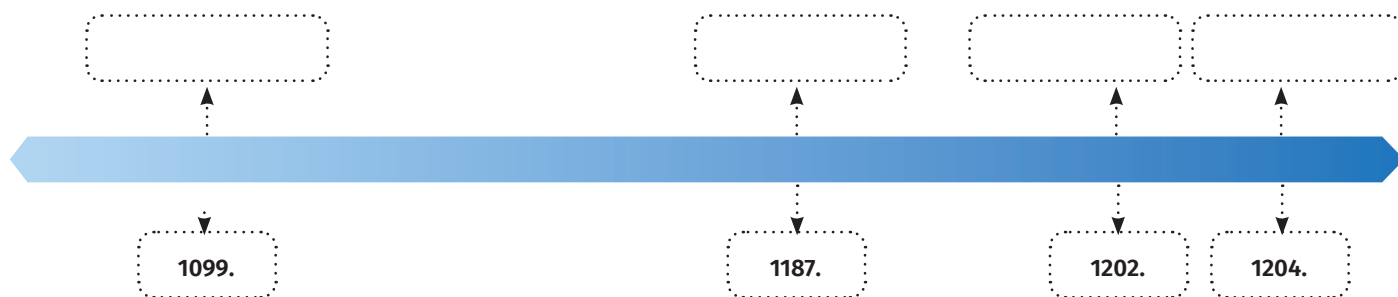
2. Dopuni sljedeće rečenice.

Poziv na križarski rat uputio je papa _____
(upisati ime pape)

Ratnici koji su se odazvali papinom pozivu nazivani su _____.

3. Na vremenskoj crti kronološki poredaj sljedeće događaje tako da slovo ispred svakog događaja upišeš u odgovarajući okvir na vremenskoj crti.

- a) Saladin osvaja Jeruzalem
- b) križari oslobađaju Jeruzalem
- c) križari osvajaju Carigrad
- d) križari osvajaju Zadar

4. Analiziraj posljedice križarskih ratova tako da ih razvrstaš u pozitivne i negativne.

pozitivne posljedice	negativne posljedice